

Dorota Fleszer, Katarzyna Płonka-Bielenin

Konferencja naukowa „Własność w systemie prawa” z cyklu „Stosowanie prawa w praktyce”, Sosnowiec, 20 kwietnia 2016 r.

Roczniki Administracji i Prawa 16/1, 345-351

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KONFERENCJA NAUKOWA „WŁASNOŚĆ W SYSTEMIE PRAWA” Z CYKLU „STOSOWANIE PRAWA W PRAKTYCE”, SOSNOWIEC, 20 KWIETNIA 2016 R.

W dniu 20 kwietnia 2016 r. odbyła się w Wyższej Szkole Humanitas w Sosnowcu konferencja naukowa „Własność w systemie prawa” z cyklu „Stosowanie prawa w praktyce”. Organizatorami konferencji była WSH w Sosnowcu oraz Stowarzyszenie Badań nad Źródłami i Funkcjami Prawa „Fontes”.

Konferencja zgromadziła wielu przedstawicieli nauki, w tym również grono praktyków: sędziów, notariuszy, radców prawnych i adwokatów. Otwarcie konferencji i powitanie uczestników dokonane zostało przez dr Annę Rogacką-Łukasik – dyrektora Instytutu Administracji i Prawa w Sosnowcu. W pierwszych słowach Pani Dyrektor przywitała przybyłych gości, a następnie złożyła podziękowania władzom Uczelni za możliwość przygotowania konferencji oraz współorganizatorom: Stowarzyszeniu Badań nad Źródłami i Funkcjami Prawa „Fontes”, Członkom Komitetu Naukowego oraz Członkom Komitetu Organizacyjnego. Pani Dyrektor podkreśliła, że konferencja stanowi czwartą już konferencję z cyklu „Stosowanie prawa w praktyce”. Wyjaśniła, iż nazwa ta wynika z celu, jakie stawia sobie Stowarzyszenie „Fontes”, gdyż w założeniu jego działalności czytamy, że jest ono „zrzeszeniem ludzi świata nauki i praktyki stosowania prawa, tych, którzy stawiają sobie za cel poszukiwanie tradycyjnego podejścia do badań nad prawem i poszerzaniem go o nowe elementy”. Po niej zabrał głos prof. nadzw. dr hab. Paweł Chmielnicki – prezes Zarządu Stowarzyszenia nad Źródłami i Funkcjami Prawa „Fontes”, który złożył podziękowania władzom WSH oraz przybyłym uczestnikom konferencji.

Następnie głos zabrała prof. nadzw. dr Maria Zrałek – dziekan Wydziału Nauk Humanistycznych oraz Wydziału Administracji i Zarządzania WSH w Sosnowcu. Po przywitaniu uczestników konferencji Pani Dziekan podkreśliła, iż prawo własności jest najsilniejszym prawem rzeczowym. Podlega ono ochronie już na poziomie konstytucyjnym (art. 64 Konstytucji RP). Natomiast na poziomie ustawowym podstawową regulacją prawa własności jest Kodeks cywilny, zaś dalsze regulacje szczegółowe, w tym w szczególności ograniczające prawo własności, rozsiane jest po wielu innych regulacjach ustawowych. Wskazała również na potrzebę szerszego spojrzenia na prawo własności, tzn. nie tylko z perspektywy polskich uregulowań prawnych, ale i w kontekście problemów globalnych. Własność stała się jednym z instrumentów konkurencyjności na świecie o dostęp do różnego rodzaju zasobów: od kopaliny, poprzez dostęp do coraz bardziej deficytowej wody, a kończąc na własności gruntów umożliwiających produkcję żywności. Zwróciła także uwagę, iż w ramach prawa własności daje się zauważyć konflikt między różnymi wartościami, które często są sobie przeciwstawne. Z jednej strony pojawia się konieczność zagwarantowania możliwości wykonywania prawa własności jednostce, a z drugiej – konieczność takiego ograniczenia prawa własności, żeby możliwe było prawidłowe funkcjonowanie

całej wspólnoty społecznej. Pani Dziekan wskazała przykłady istniejących na tym tle konfliktów, wskazując chociażby prace nad ustawą dotyczącą ograniczenia obrotu ziemią rolną w Polsce. Podkreśliła również, że problem dotyczący prawa własności istnieje nie tylko na etapie stanowienia prawa, ale także w trakcie jego stosowania.

Po interesującym wprowadzeniu do problematyki prawa własności głos zabrał prof. nadzw. dr Bolesław Ćwiertniak (WSH w Sosnowcu) – wiceprezes Zarządu Stowarzyszenia Badań nad Źródłami i Funkcjami Prawa „Fontes”. Profesor odniósł się do tematu konferencji, czyli prawa własności. Przedstawił ewolucję tejże instytucji i podjął próbę wyjaśnienia, skąd w ogóle bierze się „własność”. Podkreślił, iż instytucja własności ma korzenie daleko głębsze niż prawo rzymskie. Odniósł się do prawa własności prywatnej i do instytucji uwłaszczenia własności. W konsekwencji stwierdził, że istnieje prawo własności, którym możemy władać, dysponować, rozporządzać, ale jest ono w różny sposób ograniczane.

Pierwszą sesję konferencji moderował prof. nadzw. dr hab. Paweł Chmielnicki. Część ta została zainicjowana wykładem wprowadzającym wygłoszonym przez prof. zw. dr. hab. Ryszarda Mikosza z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Przedmiotem tego referatu była problematyka dotycząca instytucji własności górniczej. Instytucja ta pojawiła się w polskim systemie prawa w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. prawo geologiczne i górnicze. Jak podkreślił prof. R. Mikosz, regulacja prawna dotycząca własności złóż kopalin, a ściślej mówiąc własności górniczej, zamieszczona została w odrębnym od KC, akcie prawnym, co jest konsekwencją dominującego poglądu, że takie dobra materialne jak złoża kopalin są dobrami, które nie mają charakteru rzeczy w rozumieniu prawa cywilnego, a zatem co do zasady nie stosuje się do tych dóbr przepisów dotyczących własności rzeczy. Dlatego kwestia ta wymagała uregulowania w odrębnym akcie normatywnym. Profesor podkreślił również, że przedmiotem własności górniczej są nie tylko złoża kopalin, ale są to złoża kopalin wymienione w art. 10 ust. 1 prawa geologicznego i górniczego. Ponadto przedmiotem własności górniczej są także trzy kategorie wód: wody lecznicze, wody termalne i solanki. Przedmiotem własności są także, zgodnie z art. 10 ust. 4 prawa geologicznego i górniczego, części górotworu położone poza granicami przestrzennymi nieruchomości gruntowej. Jak podkreślił Profesor, treść art. 10 ust. 1 prawa geologicznego i górniczego wymienia enumeratywnie kopaliny, które bez względu na miejsce ich występowania są objęte własnością górniczą. Zatem przestrzeń położona poniżej dolnej granicy nieruchomości gruntowej jest również własnością górniczą, która przysługuje Skarbowi Państwa. W wyniku zmiany stanu prawnego doszło zapewne, jak podkreślił Profesor, do nacjonalizacji nieruchomości co najmniej w części, a być może w całości. W obecnym stanie rzeczy, co wynika z art. 10 ust. 1, nastąpiło przejście własności właściciela gruntu na rzecz SP. Jest to bardzo poważny problem niedostrzeżony przez ustawodawcę. Ponadto wskazał, iż złożonym problemem jest również kwestia, co w istocie jest objęte przedmiotem własności górniczej, jeżeli chodzi o złoża.

Kolejnym prelegentem była mgr Magdalena Wrońska (UŚ), która podjęła problematykę odpowiedzialności za szkody na nieruchomości wyrządzone ruchem zakładu górniczego. Podczas wystąpienia zwróciła przede wszystkim uwagę, iż ustawa z dnia 9 czerw-

ca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze w art. 144 przewiduje istotne ograniczenie dla właścicieli w związku z zagrożeniem spowodowanym ruchem zakładu górniczego, który jest prowadzony zgodnie z ustawą. Prelegentka wskazała, iż regulacja ta ogranicza zakres ochrony prawnej przysługującej właścicielowi, wyłączając z jednej strony możliwość stosowania roszczeń o charakterze prewencyjnym, z drugiej strony przyznając roszczenie o naprawę powstałych szkód. Odpowiedzialność za szkody na nieruchomości wyrażone ruchem zakładu górniczego uregulowana została odrębnie od KC. Ustawodawca odsyła do stosowania KC pod warunkiem braku odmiennej regulacji ustawowej. Odmienność regulacji tak ukształtowanej odpowiedzialności skłania do określania m.in. zasad tej odpowiedzialności, przesłanek aktualizujących odpowiedzialność przedsiębiorcy górniczego oraz odmienności proceduralnych.

Następnie głos zabrał prof. WSH dr hab. Dariusz Rozmus (WSH), przedstawiając problematykę „U źródeł posiadania”. Profesor odniósł się do ewolucyjnego pochodzenia człowieka, istoty człowieczeństwa. Wskazał na podważenie koncepcji dotyczącej ewolucyjnego pochodzenia człowieka. Podkreślił, że coraz bardziej zaawansowane istoty „idą do przodu”. Jednak nie na tym polega ewolucja, ponieważ przyjmując takie założenie należałoby stwierdzić, że ewolucja występuje od jakiegoś do jakiegoś momentu, a przecież, jak wyjaśnił prelegent, nie o to chodzi. Oznacza to raczej, że każda z istot była dostosowana do środowiska, w którym się znajdowała. Różne istoty ludzkie żyły kiedyś w tym samym momencie. Istniała możliwość krzyżowania się tych ludzi między sobą. Jednak nie zawsze było to korzystne, ponieważ wywoływało to różne skutki, np. przenoszenie chorób na inne gatunki. Nawiązując do tematu posiadania Profesor stwierdził, iż wskazani ludzie (różne ich gatunki) mogli posiadać przede wszystkim terytorium. Oczywiście jest wiele zwierząt terytorialnych. Jednak badania nad szympanсами wskazują, że mają one daleko posunięte rozumienie posiadania terytorium, tzn. tak długo toczą między sobą wojnę, aż całkowicie jedna grupa nie wyeliminuje drugiej. Ponadto można zaobserwować również pewne umiejętności, chociażby posługiwanie się narzędziami kamiennymi przez szympanсы. W konsekwencji ewolucja instytucji posiadania komponuje się w problematykę badań nad źródłami i funkcjami prawa, oczywiście nie w sensie formalnym, ale materialnym – chodzi o proces poznawczy.

Kolejnym prelegentem był dr Jan Ciechorski, który przybliżył kwestię własności i jej ograniczenia w płaszczyźnie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego. Prelegent wskazał, iż od wejścia w życie Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie rozstrzygał o zgodności regulacji dotyczących prawa własności i innych praw majątkowych z wzorcami konstytucyjnymi zawartymi w art. 21 ust. 1 i art. 64 ust. 1 Konstytucji RP. Kontroli konstytucyjnej były poddane różnorodne akty prawne, począwszy od ustawy o księgach wieczystych i hipotece, przez regulacje dotyczące spółdzielni mieszkaniowych, po ustawę o rodzinnych ogrodach działkowych. Sąd Konstytucyjny uznaje dopuszczalność ograniczenia uprawnień właścicielskich (albowiem nie jest to *ius infinitum*), jeżeli nie prowadzi to do naruszenia istoty tego prawa. Doktor wskazał, iż oczywistą, konieczną przesłanką możliwości wprowadzenia takich ograniczeń jest zamieszczenie ich w akcie rangi ustawowej. Nadto muszą one znajdować uzasadnienie w innych wartościach

chronionych konstytucyjnie. Do ograniczeń prawa własności odnosi się zasadę proporcjonalności ingerencji w ten zakres, innymi słowy ograniczenie musi być uzasadnione jego celem. Trybunał podkreśla również, że ograniczenie to musi być konieczne, co oznacza, że nie ma innej metody ochrony wartości konstytucyjnych niż poprzez wkroczenie w prawo własności. Zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP ograniczenie praw określonych w ustawie zasadniczej musi być uzasadnione ochroną bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, ochroną środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób. Doktor podkreślił, iż w konsekwencji Trybunał Konstytucyjny przyjmuje za uprawnione ograniczenie własności (również innych praw majątkowych) wyłącznie w przypadkach spełniania przez przepis w nią ingerujący wszystkich kumulatywnie występujących przesłanek wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Następnie po przerwie rozpoczęła się druga sesja konferencji, której przewodniczył prof. dr Bolesław Cwiertniak. Jako pierwsza w drugiej części obrad konferencji zabrała głos dr Katarzyna Czerwińska-Koral (UŚ), która podjęła problematykę koncepcji ochrony gospodarstwa rodzinnego i uprawnień właściciela. Prelegentka wskazała, iż w świetle przepisów ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego gospodarstwo rodzinne stanowi podtyp gospodarstwa rolnego o dodatkowych przymiotach. Oznacza to, że gospodarstwo rodzinne jako szczególny typ gospodarstwa rolnego może być prowadzone przez rolnika indywidualnego, a więc osobę o szczególnych cechach. To koreluje z podstawową zasadą obrotu nieruchomościami rolnymi – nabywcą nieruchomości rolnej może być wyłącznie rolnik indywidualny. Właściwości gospodarstwa rodzinnego wymuszają jego szczególną ochronę, zwłaszcza że – zgodnie z art. 23 Konstytucji RP jest ono podstawą ustroju rolnego państwa. Konkludując, prelegentka podkreśliła, że zarazem ochrona gospodarstwa rodzinnego oznacza *de facto* naruszenie podstawowych uprawnień właściciela. Wśród powszechnych uprawnień właścicielskich wyróżniamy przecież możliwość rozporządzania rzeczą, a w szczególności prawo do zbycia rzeczy (art. 140 Kodeksu cywilnego).

Następnie prof. nadzw. dr hab. Piotr Dobosz (UJ) wygłosił referat na temat przedmiotu prawa własności w obrębie dziedzictwa kulturowego. Zajmując się przedmiotem prawa własności i odnosząc to pojęcie do obrębu dziedzictwa kulturowego, do prawa dziedzictwa kulturowego, to w zasadzie, jak podkreślił Profesor, należy odwołać się do pojęcia, które z jednej strony jest narzędziem języka prawniczego, z drugiej strony zaczyna być pojęciem języka prawnego, ale na różnych poziomach. Prelegent wyjaśnił, iż należy sięgać do przepisów prawa UE, Rady Europy, gdzie bezpośrednio mówi się o pojęciu dziedzictwa kulturowego, albo można sięgać do pewnych odmian prawa międzynarodowego, które uszczegóławia to dziedzictwo jako dziedzictwo archeologiczne Europy, dziedzictwo architektoniczne Europy, dziedzictwo niematerialne, aby w rezultacie przejść do porządku krajowego, gdzie na poziomie Konstytucji RP pojawia się pojęcie dziedzictwa narodowego. Dziedzictwo kulturowe jest pojęciem, które obejmuje także te aspekty dotyczące współczesności, ale istotne znaczenia mają te aspekty, które dotyczą przede wszystkim przeszłości. W kontekście praw do rzeczy, które znajdują się w obrębie dziedzictwa kulturowego, należy zwrócić uwagę na zabytki – są to niewątpliwie dobra chronione w spo-

sób szczególny. Profesor podkreśli, iż zestawienie zabytków z normami sankcjonującymi powoduje, że w kontekście norm sankcjonujących pojawia się pewien problem – z jednej strony z tytułu niedopełnienia obowiązków wynikających z prawodawstwa zaliczanego do prawa administracyjnego, związanego z wykonywaniem obowiązków w zakresie właściwego użytkowania zabytków, i w tym zakresie nakładane są **różnego rodzaju sankcje** negatywne. Zgodnie z regulacją ustawową mogą również występować sankcje o charakterze pozytywnym, np. znalazca przypadkowy jest zobowiązany do dopełnienia różnego rodzaju obowiązków, tj. zabezpieczenia obiektu, niedokonywania dalszych czynności, zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Jeżeli te wymogi zostają spełnione, istnieje możliwość pewnego uhonorowania. Istotną rzeczą jest również kwestia nakładania dodatkowych obowiązków na właściciela zabytku. Profesor zwrócił także uwagę, iż powstaje problem własności dziedzictwa niematerialnego, do którego zalicza się różnego rodzaju umiejętności, które są kwalifikowane. W tym kontekście, jak stwierdził prelegent, chodzi o tzw. zindywidualizowane dziedzictwo kulturowe, co oznacza, że do pewnych umiejętności przypisana jest określona osoba ze względu na te szczególne warunki. Podjęta została także kwestia granicy możliwości nałożenia na inwestora kosztów przeprowadzania badań archeologicznych. Zaprezentowane zostało stanowisko TK w tym zakresie. Ponadto omówiona została także kwestia możliwości wyłączenia nieruchomości oraz zbycia ruchomości mających status zabytku.

Kolejny uczestnik konferencji, dr Łukasz Strzępek (WSH), przedstawił kwestię marginalizacji praw rzeczowych w prawie administracyjnym. Prawo własności podlega niezwykle różnym restrykcjom na bardzo różnych płaszczyznach. Jedną z nich jest płaszczyzna marginalizacji praw rzeczowych. Prelegent podkreślił, iż prawo własności przypisane jest do praw prywatnych, które charakteryzuje m.in. autonomia woli stron, brak występującego na gruncie prawa publicznego imperium, równorzędność stron stosunku prawnego wobec prawa. Dochodzi jednak do swoistych kolizji tych praw. Najczęściej ma ona miejsce wówczas, gdy zadanie publiczne ma realizować podmiot prywatny, wykorzystując przy tym te same instrumenty. Obserwuje się także tendencję określoną przez Prelegenta mianem publicyzacji prawa prywatnego. Cechuje ją przenikanie instrumentów prawnych właściwych dla prawa publicznego do prawa prywatnego. Uwagi te skłoniły do postawienia następującej konkluzji – prawo własności na gruncie prawa cywilnego jest zagwarantowane pod względem formalnym, ale ustawodawca kolejnymi aktami prawa administracyjnego wprowadza ograniczenia własności.

Dr Mariusz Koroblewski poruszył problematykę zapewnienia lokalu socjalnego przez gminę w wyroku nakazującym opróżnienie lokalu mieszkalnego stanowiącego własność gminy przez osobę fizyczną, która samowolnie go zajmuje. Swoje wystąpienie rozpoczął od przedstawienia zasady, zgodnie z którą gmina jako osoba prawna może uczestniczyć w obrocie, np. nabywać prawa, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywana. Skoro zaś wspomniana jednostka samorządu terytorialnego jest właścicielem rozmaitych lokali mieszkalnych, dysponuje uprawnieniem do oddania ich w najem różnym podmiotom, w tym osobom fizycznym. W praktyce jednak niejednokrotnie występują przypadki, gdy

określone osoby fizyczne zajmują samowolnie lokal będący własnością gminy. Jednostka samorządu terytorialnego jako właściciel takiego lokalu może wytoczyć przeciwko wspomnianym osobom fizycznym powództwo o eksmisję. Nie jest wszakże całkowicie jasne, czy w wyroku nakazującym opróżnienie lokalu mieszkalnego stanowiącego własność gminy przez osobę fizyczną, która samowolnie go zajmuje, sąd może orzec o prawie do lokalu socjalnego. Zagadnienie to ma istotny walor praktyczny, o czym świadczy chociażby liczba rozpoznawanych przez sądy spraw o eksmisję przeciwko rzeczonym podmiotom.

Następnie głos zabrał prof. nadz. dr hab. Paweł Chmielnicki, przedstawiając plany Stowarzyszenia Badań nad Źródłami i Funkcjami Prawa „Fontes”. Koncentrują się one głównie na działalności związanej z wydawaniem Biuletynu Fons. Zamierzeniem jest, aby popularyzować w nim publikacje także współpracujących ze Stowarzyszeniem magistrantów i doktorantów. Biuletyn ma także dawać możliwość wzajemnego poznawania się dzięki kącikowi towarzyskiemu, w którym zamieszczane byłyby informacje o osiągnięciach członków Stowarzyszenia. Planowane jest także wprowadzenie odznaki honorowej dla sponsorów Stowarzyszenia oraz odznaki zasłużonego dla Stowarzyszenia. Regulamin przyznawania wymienionych odznaczeń jest w trakcie opracowywania i będzie przedstawiony w terminie późniejszym.

Zagadnienie polskich lasów w systemie prawa był przedmiotem wystąpienia mgr. Mirosława Machonia i mgr inż. Katarzyny Szafran. Prelegenci stwierdzili, że należy przestrzegać prawa i szanować prawo własności. Pojęcie własności gospodarstwa leśnego nie jest jednak wymienione w żadnym przepisie prawnym. A przecież las pełni funkcje społeczne. W tym kontekście niezbędne jest uregulowanie form korzystania z lasów, zwłaszcza z jego płodów. Własność lasów należy do Skarbu Państwa i innych podmiotów. Zdaniem Prelegentów należy dążyć do równego traktowania właścicieli lasów i wprowadzenia jednakowych ograniczeń z ich korzystania.

Kwestie związane z tzw. ukrytą własnością akcji na tle zjawiska obejścia statutowych ograniczeń rozporządzania akcjami przeanalizowane zostały przez dr. Marcina Mazgaję. Jednym z najistotniejszych ograniczeń prawa własności wprowadzonym na gruncie przepisów wchodzących w zakres prawa prywatnego są ograniczenia obrotu akcjami wynikające bądź ze statutu spółki, bądź bezpośrednio z przepisów Kodeksu spółek handlowych. W praktyce zaobserwowano jednak szereg mechanizmów, przy pomocy których akcjonariusze podejmują próby obchodzenia wspomnianych ograniczeń, prowadząc (w zamierzeniach) do powstania zjawiska tzw. ukrytej własności (hidden ownership) akcji.

Kończąc obrady konferencyjne, Dyrektor IAIp wyraziła pogląd, że ze względu na ograniczone ramy czasowe złożoność problematyki związanej z realizacją prawa własności została jedynie zasygnalizowana. Obecnie, uwzględniając złożoność stosunków społecznych, nie jest możliwe analizowanie własności jedynie przy uwzględnieniu cywilistycznych zasad i reguł, należy uwzględniać także wpływy prawa administracyjnego na realizację własności. Wyraziła również stanowisko władz Uczelni i Instytutu IAIp co do woli kontynuowania organizacji wydarzeń naukowych związanych ze stosowaniem prawa.

Efektom analizy zagadnień poruszanych w trakcie konferencji będzie opublikowana książka pokonferencyjna, w której zamieszczone zostaną nie tylko teksty wygłoszone, ale również te nadesłane do organizatorów przez uczestników konferencji.

*Dorota Fleszer
Katarzyna Płonka-Bielenin*